

in animo ipsorum semper hærere debet: « Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit: Dominus pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat, » etc. id quod Eliphaz etiam significat dicens:

DEUS ILLI IMPLESET DOMOS EORUM BONIS: — Deus quippe honorum omnium auctor atque largitor etiam in improbos tam liberalis est atque munificus, ut eorum domos bonis impleat. Quod facere consuevit, ut et bonitas ipsius impios provocans magis eniteat, et illorum improbitas inexcusabilis remaneat; quemadmodum pulchre ostendit S. Gregorius lib. XVI Moral. cap. vi, ad finem, ubi ait: « Malorum domos Dominus bonis implet, qui etiam ingratis sua dona non denegat, ut aut benignitatem conditoris erubescant, et ad bonitatem redeant; aut redire omni modo contententes, inde illic gravius puniantur, unde hic et bonis tibi largioribus mala reddiderunt: ut duriora eos tunc supplicia puniant, quorum hic malitiam non dona vicerunt. » Similia sunt que habet Theodoritus in Psal. lv, 8, ad illa verba: *A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt, ubi explicat precedentia verba: Quis ostendit nobis bona?* expendit enim eorum insecitiam et ingratitude, qui præ manibus ferentes beneficia Dei, quibus eos repleverat, adhuc fatentur se ignorare eum a quo tanta bona acceperant in maiorem ipsorum confessionem: sic vero habet:

« Accusat illos qui dicunt, quis ostendit nobis bona? tanquam his in presenti vita perferentes, et ingrati animi vitio laborantes. Sensus est cum hyperbato: *Multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?* *A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt.* Atqui, inquit, qui hæc dicunt omnigenis terræ fructibus fruuntur. Per has tres species humana nature utilissimas necessario alia comprehendit bona, illorum insecitiam redarguens; quoniam etiam in manibus Dei munera ferentes, et magnifice ejus bonis se delectantes, ut nihil recipientes dicere audent: *Quis ostendit nobis bona?* » Sic ille inexcusabilem describit ingratitude omnium qui in mediis Dei beneficiis versantes, ipsum vel non agnoscent, vel agnoscentes contemnunt, et ledunt.

Prosequitur hoc argumentum Clemens Alexandrinus lib. I Pedag. cap. ix, post principium, in eo quod Christus Dominus Matth. XXIII, 37, Judeis dixerit multos eos voluisse congregare, et ad se allicere multimodis vocationibus; ipsos vero resillisse et recalcitrasse; sic autem Clemens ait: « Maximum signum est ejus benignitatis, quod licet aperte seiret impudentiam populi, qui recalcitrabat et resilliebat, aperte tamen adhortatur ad poenitentiam, et dicit per Ezechielem cap. ii, 6: *Fili hominis, in medio scorpionum tu habitas: verumtamen loquere ipsis, si forte audierint.* Quin etiam dicit Moysi Exod. iii, 10 et 19: *Vade, et dic Pharaoni ut emittat populum: ego autem novi, quod non emittet ipsos.* Utrumque enim aperte ostendit, et Deum

Deus etiam improbos a suis beneficiis non excludit, et cur.

Inexcusabilis impugnam Dei beneficentiam in gratia.

prævisisse futurum, et ejus benignitatem libero animi arbitrio largiri occasione poenitentia. » Pulchre item ad hoc propositum Seneca lib. VII De Benef. cap. XXXI et XXXII: « Dii, inquit, rerum omnium amatores optimi, qui beneficia ignorantibus dare incipiunt, ingratis perseverant; nihilominus tamen more optulorum parentum, qui maledictis suorum infantum arident, non cessant dii beneficia congerere de beneficiorum auctore dubitantibus. Non est magni animi dare et perdere; at hoc est magni animi, perdere et dare: » sic ille. Testatus est olim Deus bonitatem et benignitatem suam optimam prædicando et largiendo terram impiis Israelitis, constituendo eos super fertilissimam tellurem, quos ingratis sibi fore optime noverat; sed pariter ipsi summam nequitiæ testati sunt, dum peiores evaserunt tot acceptis bonis de manu Domini: nam non solum Deum deseruerunt, sed idolis etiam tribuerunt, velut accepta ab eis quæ a Deo tantum habuerant; unde merito Dominus apud Oseam cap. ii, 8, sic conqueritur de plebe sua dicens: « Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, et vinum, et oleum, et argentum multiplicavi ei, et aurum, quæ fecerunt Baal. » Non potuit major describi iniquitas, quam quod ex auro et argento et cæteris bonis a Deo acceptis materia desumatur Deum inhonorandi, et illius deitatem falsis et insensibilibus idolis tribuendi, ubi S. Hieronymus ita ait: « Multi acceperunt aurum et argentum sapientia et eloquentia, de quibus faceret candelabrum septem lucernarum ex auro purissimo, et mensam propositionis, et propitiatorium, et cherubim auri splendore radiantes, et bases columnarum argenteas, et trilevem sermonis Dei, et vinum gaudii Spiritus Sancti: que universa verterunt in idololatricæ cultum, et decepti alios deceperunt, » etc. Miseri profecto, qui Dei talentis ditati non solum alios lucrati non sunt, ut divitias gratiæ et meritum acquirerent, sed quod eis divinitus in ipsorum utilitatem traditum est, eis cessit in ruinam, et aliis maximo fuit nocuum: quæ de re videndum est Origenes hom. 2 in Cant. et S. Gregorius Pastor. III part. ad mon. 3.

Hæc animi ingrati labes in Hebræis maxime arguitur, quod cum esset in oculis Britæum mare, et columna mirifica, et leucophaem nubis tentorium, et manna, et scaturiens rupes, avium delicatum oponium, tabernaculum, Defix, arcæ gloria, pontificum majestas, ignea lex, triumphus, terra lacte et melle manans, et plenus omni amenitate paradisos, alia denique innumerabilia Dei beneficia; omnium oblitus, inexcipiabili se crimine et perfidiosissima malitia ad impuri demonis cultum conserabant. S. Bernardus serm. 11 in Cant. judaicum opprobrium nominat dicens: « Nolo vos judaico notari opprobrio; de quibus Scriptura testatur Psal. LXXVII, 14 quod non fuerint mercatores benefactorum ejus, et mirabilia ejus, quæ co-

Israelitarum erga Deum ingrati.

Multitudine beneficentiarum non majoris arguit ingrati-tudinis, si desimus officio.

Ver. 19. Insti die iudicii latibunt, et sub sanabanis impiis.

Ingratitudo est iudicium operum bonorum.

Sancti in die iudicii non exierunt de

tendit eis, » ubi sacra litteræ mirabilia vocant divine beneficentiæ miracula plane insignia, in quibus animi exhorrescant ob inauditam magnitudinem atque præstantiam. Cajetanus ea opinor de causa pro mirabilibus separata vertit, ut eximia videbat, egregia, inusitata, non de grege, aut vulgo, neque similia cæterorum, sed quæ peculiari populo et primogenito divinæ familie debentur: itaque David illa dolenter miseransque cecinit Psal. cv, 7: « Non fuerunt memores multitudinis misericordie tue, » quod non obscure ad summi sceleris impietatem revocat. Moyses autem ingrati mentis recordiam ore magno et aculeata oratione increpat in hunc modum Deut. XXXI, 6: « Hæcine reddis Domino, popule stulte et insipienti? » constabat enim gentem illam oblitterata beneficiorum divinarum memoria sepe in facinus abominandum precipiti audacia ruisse. Itaque Deus multa in eo populo divinitus excogitavit ad donorum suorum memoriam conservandam: hinc enim dies festi instituit, consecratæ ceremoniæ, sabbati religio, templum magnificentium et argus ætiosum, ignis perpetuus, sollemnes victimæ, scenopægia et azymi, pietatæ membraule, et mille talia, quæ mentium oblivionem et ægyptiæ: crimen impedire poterunt. Certe si tot tantisque beneficiis illos Deus non prevenisset, possent aliquid excusationis et causæ adferre, cum Deo non subfiantur; sed jam omnis illis excusatio erepta est, et ejusmodi ingrati animi nota convincuntur, ut eos confusus esse oporteat, cum posteaquam senserunt se Dei lenitate allici, et invitari ad officium, nihilominus adversus ipsum insurgunt, seque ad officium addeui nullo modo patiuntur.

19. VIDEBUNT JUSTI, ET LETABUNTUR, ET INNOCENS SUBSANNABIT EOS. — Hæc alludere videtur Sapiens cum ait Sap. v, 1: « Stabant justi in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt, et abstulerunt labores eorum, » quando scilicet totus mundus cadet, et nihil hujus mortalitatis remanebit, stabunt justi in magna constantia; et ideo inquit S. Augustinus in magna constantia, quia in bona conscientia: predicens enim Christus discipulis que tunc eventura sunt dicit Luc. xxi, 28: « Tunc levate capita vestra: » estote sine timore aut tremore. Hæc etiam respexit David dicens Psal. cxlii, 5: « Exsultabunt sancti in gloria, letabuntur in cubilibus suis exaltationes Dei in genere eorum, et gladii accipites in manibus eorum: ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: ad alligandos reges eorum in compediibus, et nobiles eorum in manibus ferreis: ut faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus. » Nulla sanctus est qui non patitur inimicos visibiles aut invisibiles. Hæc erit gloria omnibus sanctis, quod tunc tradet Deus inimicos in eorum manibus, ut unusquisque de inimico suo ultionem plenam persequatur et factamque sumat. Tunc, inquit S. Augustinus, sta-

bit Naboth justus contra Achab regem impium, etc. qui vineam et vitam ei abstulit: tunc stabit Joannes contra Herodem, qui eum deollavit; Petrus et Paulus contra impium Neronem, a quo tot modis angustiatus fuerunt: tunc justi contra peccatores; christiani contra paganos, etc. Tunc illud erit quod dixit Isaias cap. lxx, 2: « Erunt captives eos qui se ceperant, et subjicient extractores suos. »

Ex his explicari potest illud, quod Joannes vidit animas interfectorum propter verbum Dei, et clamabant voce magna dicentes Apoc. vi, 10: « Usquequo, Domine sanctus et verus non judicas, et non vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et dictum est illis, ut requiescant adhuc modicum tempus, donec compleantur conservi eorum, » q. d. Qui fieri potest, ut cum tu sanctus sis et justus, non facias vindictam summi de his qui non occiderunt? Expectate, inquit, modicum tempus, eo modo quo dixit paterfamilias de zizaniis Matth. xiii, 30, quando servi clamabant petentes ut eradicarentur: « Suite usque ad messem. » Propterea diem iudicii vocat ille excellenti concionator tempus omnium servorum. Supponit primo, quod « omnia tempus habent Eccl. ii, 17, et quod tunc res bene fit, quando oportuno tempore fit: qui enim seminare vellet in aestate, et metere in hieme, omnia perverteret. Supponit secundo se vidisse in mundo magnam ætatem seu inordinationem, et quod non sunt reliquende res inordinate, sed ad ordinem aliquando reducende; et quando illud? In die iudicii: a tunc erit tempus omnium rei. » S. Bonaventura in Eccl. cap. iii, nomine omnis rei intelligit hominem, secutus B. Gregorius homil. 29 in Evang. Cæterum in Hebræo habebat nomen צדק chephets, quod significat voluntatem, desiderium et affectum, q. d. Tunc erit tempus, quo omnis voluntas, desiderium et appetitus justi erga inimicum explentur; tunc libera dimittitur voluntas, ut cum odio habeat; tunc libera erit facultas, ut vindictam de illo sumat, quando voluntas illa erit recta, ut non sit periculum in odio habendi aliquid, quod amandum potius erat, aut majori quam justum sit odio excedendi, inimicum prosequendo, aut puniendo id quod justum puniendum non sit. Quid possit amplius desiderari? Certe egregie satisfecit Abraham Saræ, cum Agar ancilla ejus ipsam offenderat Gen. xvi, 6: « Ecce, inquit Abraham, in manu tua est, utere ea ut libet: » hoc dicit Justus Deus de inimicis qui ipsum offenderant, nec plene hic satisfecerunt. Justi itaque letantur cum vindicant vindictam, non quod inierit impiorum gaudium, sed quod laus divine justitiæ clarescat, quod insontes a tyrannorum impetu liberentur, quod Deus proferat hostes suos, quod cultus Dei, quos impii delere conantur, amplifectur. Recte scriptum est in Psal. cvi, 42: « Videbant recti, et letabuntur, et omnis iniquitas opprobriatissimum: Deo nimirum impiis plecentibus recreantur, roborantur, ad persequendam religionis viam inflammantur: impii vero superstitis

etc. etc.

In die iudicii omnis inordinatio letetur.

Justitiam gaudet propria de iudicio in plerum, sed de triumpho justitiæ Dei.

attoniti et exterriti conticescunt, neque tam licenter grassantur.

Quomodo gaudere possimus de heredita impiorum.

Illud porro, innocens subsannabit eos, ad victoriam pietatis pertinet, ut qui pie vixit victis impiis insultet, et se nefarie habitum derisui demonstrat, quod in supremo ac universali iudicio elucescet; interim tamen ut dum vivimus istiusmodi Dei iudicia bene contemplerur, et ex his fructum aliquem capiamus, non omnibus perturbationibus carnalibus perpuratos esse convenit, non duai vindicta appetita, non moveri perturbationibus immodicis, sicut solemus: hæc omnia in nobis corrigi oportet, nosque habere puros oculos, ut bene quæ Deus facit intueamur. Quando ita affecti fuerimus, tunc sine ulla crudelitate improbos poterimus irridere, si Deus illos perdat. Ut sane nobis approbanda sunt iudicia Dei, et illis approbandis nos etiam letari convenit: quoniam per ea salus nostra promovetur, Deusque amorem, quo nos prosequitur, declarat. Discamus itaque nobis, quando Deus improbos punit, gaudii materiam adferri, idque gemina de causa, tum quia hoc pacto Deus se iudicem esse probat, et ex ejusmodi iudiciis gloria et majestas ejus elucescit, ut inde posset glorificari, quo nos letari oportet: tum quia etiam Deus ostendit se nostri tanquam filiorum curam gerere, quando hostes nostros, eosque qui nos vexarunt, et contumelias affecerunt, punit: qua ratione confirmat amorem suum quo probos et fideles prosequitur: quæ est altera gaudii causa. Sed interim, ut dixi, nos omni vindicta appetito et omni malitia vacuos et liberos esse oportet. Denique cum omnia quæ sunt carnis nostræ deponerimus, et spiritus Dei nos reget, zelum rectum et purum habebimus, eo ut improborum perditione gaudeamus, et ex iudiciis Dei utilitatem capiamus. Cæterum Hebræi versiculum hunc singulariter referri putant ad Noe et filios ejus, qui cum aque inundarent irridebant eos, a quibus fuerant irrisi dum arca edificaretur. In his certe qui diluvio perierunt, uti et in Sodomorum et Gomorrhæ incolis, habemus summæ et extreme vindictæ testimonium; quodque nullus misericordie illius penitentium locus fuerit, utpote qui se misericordiam indignos reddiderint. De illis igitur et aliis similibus licet nobis letari.

VERS. 20. NONNE SUCCISA EST ERECTIO FORUM, ET RELIQUIAS FORUM DEVORAVIT IGNIS? — Iterum repetit quod ante dixerat, nempe fundamentum impi vel impium a fundamentis everendum, ita ut antiquæ felicitatis et gloriæ nullæ supersint reliquæ: quidquid enim impiis subsidio esse aut ornamento potuit, id totum ab ultore Deo ita vastabitur, ut celeste quoddam et dirum incendium illac debachatum esse videatur. Erectio autem hoc loco passive sumi potest et active: si active sumas, erit quod impiorum fortunam sustentat et erigit, quales sunt divitiæ et opes, gratia et favor, et quodcumque aliud est humane dignitatis et commoditatis ornamentum: sin passive, sublimitas ipsa, quæ sustentatur et eri-

gitur. Sumitur, opinor, ab arbore metaphora, in qua radix est, quæ totam arboris luxuriam ambitionemque sustentat, quæ si succidatur, necesse est marcescat et pereat totus arboris venustus et fructus: quia vero quod ex stirpe pullulât, et sursum attollitur, splendet maxime exstatque sublimius, si illud excidatur, aliquid tantum manet invenustum, horridum, sepultum in terra; et si speciem intueare, nihil ab arido differt et mortuo. Hæc similitudo in hoc Jobi libro sæpius occurrit, quæ nomine ligni, arboris, radicis, rami, variam hominum fortunam significat: ita Sanctus noster.

Hebræi priorem hujus versiculi partem de justis sic efferunt, si substantia nostra non fuerit succisa, ad oppositionem impiorum, de quibus additur, et residuum eorum devoravit ignis: sic ut hic justis comparatur cum improbis, et fideles cum contemptoribus Dei. Est autem in Hebreo verbum נִכְחַד nichad, a radice כָּחַד cahad, quod proprie significat abscondere, aut occultare; et secundum loquendi modum Hebræis familiarem majorem infert affirmationem, q. d. Imo hoc certum est, substantiam nostram esse absconditam. Ut sit sensus, justorum substantiam, licet hic succidatur et resecetur, non tamen omnino esse perditam, sed potius instar thesauri absconditam, et in tuto collocatam esse: quomodo enim in medio toto periculorum, quibus undique cingimur, stamus tamen et conservamur? nisi quia substantia nostra, et status noster, hoc est, facultas et vis nos tuendi et conservandi abscondita est in Deo. Illud autem quod improbis superest « devoravit ignis, » id est, Deus nihil illis prorsus reliquit, ita ut ipsos cum omnibus suis bonis exterminari oporteat: de quibus eodem sensu Psalmista canit Psalm. xxxvi, 38: « Reliquiæ impiorum interibunt: salus autem justorum a Domino, et protector eorum in tempore tribulationis. » Quod autem hic de igne impiorum reliquias devorante dicitur, nonnulli hebraizantes referunt ad incendium Pentapoleos, uti superius id quod vers. 16 de fluvio dictum est ad penam diluvii restringunt. Verum cum D. Thomas sentio latius hic ignem accipi pro punitione, ita ut significet divinam ultionem et quodvis ejus instrumentum, sicut dixi de fluvio ad vers. 16. Ex hac ergo punitione ducit Eliphaz argumentum, quo penitentiam Jobi persuadeat, dicens:

21. ACQUIESCE Igitur ei, et habeto pacem: et per hanc pacem fructus optinos. — Inter interpretes magna est hic diversitas lectionum propter amplissimam significationem verbi originalis נִכְחַד, quod hebraizantes omnes passim vertunt per prolesse, juvare, aut conducere; R. Moyses hoc loco reddit, profice cum Deo; Hebræus apud Cajetanum, fac prodesse cum Deo, q. d. Tu tibi Deum acerbum et infensum reddidisti, poteris nunc tua penitentia efficere placatum, utilem et salutare, qui tibi minime nocent, qui maxime prosunt. Pagninus, Vatablus et Regia reddunt, assuesce cum eo, id est, familiarem te illi exhibe, jugum ejus suscipe, mi-

nisterium ei impende. Septuaginta vertunt, ἴσως δὲ αὐτῶν, esto utique durus, id est constans, patiens, tolerans, ne te mollem per impatientiam exhibe, sed laboris patientissimum, et adversus miseriarum stimulos obduratum: quod enim durities hic in bonam et non in malam partem intelligenda sit sequentia declarat, ἵνα ὑποταγῆς, ἵνα ἡ καρπὸς οὗ τῶν ἐν ἑσπέρῳ, si sustuleris, deinde fructus tuus erit in bonis: sic igitur narratur Eliphaz Jobum. « Acquiesce igitur ei, » seu ut Tigurina vertit, accommoda te illi, parem cum illo ini voluntatum et consiliorum societatem, fidum ac utilem te illi præbe ministrum et servum; si non illius gratia (nam Luc. xvii, 10, quæcumque fecerimus servi tandem sumus nostro hero inutilis) ad tui lucri et utilitatis. Relinque in manibus Dei tui tua et te, committe et offer Deo te, et resigna te plene in manibus ejus, ut de te ac de rebus tuis faciat ut placitum fuerit in oculis suis.

ET HABETO PACEM, — scilicet cum Deo, proximo et tempusio: pax enim est voluntatis affectus, quo subjicimur Deo, et in eo quod bonum est consentimus hominibus, et voluntates ac appetitiones nostras in uno virtutis desiderio conjungimus: itaque hæc plena erit pacis definitio: Pax est quedam ordinata animi concordia cum Deo, cum seipso et cum proximo. De prima pace cum Deo, qua effieimur filii Dei et amici, dixit Apostolus Ephes. ii, 14: « Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum; » et Rom. v, 1: « Justificati ex fide operante per charitatem » pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum. » De altera pace cum seipso loquitur Isaias cap. xxxii, 17: « Et erit opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum: et sedebit populus meus in pulchritudine pacis. » De tertia pace cum proximo ait Christus Marc. ix, 50: « Pacem habete inter vos; » et Apostolus Rom. xii, 18: « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes; » et Ephes. iv 3: « Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. » Continet ergo pax hæc primo amicitiam cum Deo; secundo tranquillitatem animi et serenitatem in tentationibus et persecutionibus; tertio mutam inter ipsosmet concordiam: hæc pax homines facit fortes in omni periculo, et in omni molestia adhibet consolationem. Pacem hanc Dominus discipulis suis reliquit dicens Joan. xiv, 27: « Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: » non autem divitiarum aut temporales possessiones suis reliquit, sed pacem, quæ super omnes divitiarum hujus sæculi eminet; et ut Apostolus ait, Philipp. iv, 7, « exsuperat omnem sensum. » Magnum igitur et singulare suis reliquit Dominus solatium, et quo multum indigebant in hoc sæculo victuri. Verbum autem relinquo hereditatem indicat, ut S. Cyrianus lib. De Unit. Eccl. exponit. Hujus pacis elogia quam optime describit B. Laurentius Justinianus in Liqm. vitæ tit. De pat. cap. 1: « Magnum, inquit, pacis est bonum: est namque pax securitas men-

Pax habenda cum Deo, et proximo et cum nobis ipsa: ejus definitio.

Christus pacem discipulis reliquit: hanc hereditatem.

Pacis elogia.

tis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis: hæc simulationes tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes selat, inimicos concordat, cunctis est placida, nec exit tolli, nec inflari. Hanc qui accipit tenet, qui perdidit exquirat: quoniam qui in ea non erit, a Deo alienus efficitur, nec ad hereditatem Domini poterit pervenire, qui bonum pacis non studuerit possidere. »

Actiones autem pacis proster Alvarez de Paz, Quam sint actiones pacis. II, lib. III, part. I, cap. v, § 3, quatuordecim assignat. — 1° Divinis præceptis se subjicere, jussa et inspirationes Dei sequi, et proprium arbitrium secundum beneplacitum divinum inflectere. — 2° In prosperis et adversis Dei voluntati consentire, et nec sensu nec voluntate ab ejus voluntate discedere. — 3° Peccata quæ sunt seminaria discordiæ inter Deum et hominem fugere, et pro posse sancissimis Christi moribus assimilari. — 4° Idem cum omnibus sapere, idem dicere, id est, in his quæ decet et bona sunt eundem sensum, quoad ejus fieri poterit, idem judicium habere, et de rebus non aliter quam prudentes loqui. — 5° Fratribus, quibuscumque vivimus, conformari in cibo, potu et somno, in vestibus, moribus et operibus; quæ nec legi Dei, nec arreptæ professioni repugnent. — 6° Ita sanete et circumspecte vivere, ut nullus de nobis querelam habeat, nullus justam ex nostris dietis aut factis causam perturbationem accipiat. — 7° Carnem legi Dei repugnantem et bella cientem spiritui subjicere. — 8° Sensus, usus membrorum, et interiora actus exteriora opera ex usu rationis disponere. — 9° Cogitationes, affectiones, voluntates et intentiones secundum preceptum virtutis moderari. — 10° Nosmetipsos discutere et considerare, et aliorum dicta aut facta quæ ad nos non pertinent tanquam inutilia et noxia relinquere. — 11° Radices omnium perturbationis, scilicet propriam voluntatem, spiritum libertatis et placendi desiderium evellere. — 12° Zizania, quæ sine damno tritici eradicari non possunt, patienter usque ad tempus missionis tolerare. — 13° Bona nullo precepto nullave lege debita pro vitando fratrum scandalo usque ad tempus intermittere. — 14° Animi nostri tranquillitatem ex aliorum dictis aut factis nequaquam pendentem habere. Hæc quisquis observaverit, uberimos profecto fructus pacis percipiet. Quia vero ratione pax hæc obtinenda sit disertè docet dicens:

22. SUSCIPE EX ORE ILLIUS LEGEM, ET PONE SERMONES EJUS IN CORDE TUO. — Per legem hic non solum Dei precepta, sed institutionem et doctrinam morum universam intelligit, quæ Deus nos suam voluntatem et totius vite informandæ rationem edocet; atque hoc modo tota Scriptura sacra lex dici potest, quomodo S. Gregorius Nyssenus Præf. in Cantica exponit dicens: « Spiritale legis nomen comprehendit etiam historicas narrationes, adeo ut universa a Deo inspirata Scriptura sit lex illi qui

VERS. 22. Quid per legem intelligatur.

ipsam legunt, non solum pro precepta, sed etiam pro historicum erudiens et ad cognitionem mysteriorum et sinceram vite institutionem; » hec sollicit et lex Domini immaculata convertens animas, ut David canit *Psalm.* XVIII, 8, et sapientiam premissis parvulis, » reficit, recreat, et tranquillat animam, et cordis sitim famelicam exuberantem restinguunt. Sic igitur Jobo sermone et misero precipit Eliphaz legem ex Dei ore suscipere, ut animam iam deficientem recuperet, et abeuntem convertente ac recreare possit, et incredibilibus malis commotam et agitatam tranquillitate ac pace reficiat; sicut de viro justo scriptum est *Psalm.* I, 2: « In lege Domini voluntas ejus, » quod proprie ex Hebræo legitur *voluntas ejus*, nam ex legis disciplina et observatione omnem animi voluptatem et gaudium comparabit: ita Pineaider nos.

PONE SERMONES EJUS IN CORDE TUO: — proprius enim sermorum et preceptorum divinatorum locus est cor, arca nimirum tanto thesauro digna, in qua etiam David legitur Dei reponendam censuit dicens *Psalm.* XXXIX, 9: « Facere voluntatem tuam, Deus meus, volui, et legem tuam in medio cordis mei, » ubi in Græco est, *τὴν νόμον, ventris*; Symmachus verit, *ἐν τῷ ἐσθραῶν μου, intra viscera mea*: vide ubi legem Dei Propheeta ponat, nempe in medio cordis, sicut ubi sedes est vite: quia oportet Dei jussa amare, id est opere implere, alioquin morula manent. Vel idem in medio cordis eam se habere affirmat, ut ostendat se ab ipsa non secus atque a vado, quod vite principium est, vivendi initium vitamque ipsam indesinenter haurire, unumque hoc in votis habere, ut dei jussis obtemperet. Secundam aliam vero lectionem, quæ habet in medio ventris mei, manifeste innuit enim sibi pro cibo esse, quo ad veram vitam auferret, et ipsius essentia inter humanas varietates ac vanitates subsisteret. Cæterum cum in ventre quoque festus animentur et augmentum capiant, significat se animasse et fovisse jussa Dei, et apto tempore in opus ac hæc produxisse.

Allegorice autem os Domini vocatur sacerdos, de quo pius Vates ita canit *Malach.* II, 7: « Et legem requirit ex ore ejus. » Os unde oraacula pronuntiant et Sibyllæ antro dignius, et Dodoneæ quercu vocatus, et Castaliis undis certius, ex quo velut a tripodibus atque lauro homines pendent magna et mirifica audiri: os illud augustum est delubrum, in quo lingua ut illustre Numinis donarium consecrata est; donarium longe pretiosius et cubito Ægyptiorum, et mystica vasso Græcorum et Palladio Romanorum: os inquam adytum sacrosanctum, unde velut e regali throno Apoc. IV, 5, procedunt fulgura, et voces, et tonitrua et lampades ignis ardentis, vel ad terrendos impios resonanti murmure commonitos ad S. Numen venerandum, vel ad pios inflammandos inexplicabilem honorum cupiditate, quæ pollicetur Deus. Os divina cordis apotheca, unde egro-

Lex Dei de ore sacerdotis suscipienda et in corde reponenda est

Sermo- nes Dei in corde ponendi.

Sacerdos os Domini dicitur.

gie merces ad beandum hominum genus funduntur: os mirandum pronosticium, exedraque erudita, quæ ebullit sapientias et encyclopaediam salutarem; os denique divine legis cella penuria est, e qua salutis æternæ vinum dempritur.

In mysteris antique legis, quibus mores et sanctimonia ut cælesti penicillo adumbrabantur, inter eas partes victimarum, quæ divino instituto ad sacerdotem attinebant, erat maxilla, quasi *τὸ λόγον ἀπαγγέλλει, sermonis primitiæ*, ait Philo lib. *De Sacerd. honor.* ut intelligamus ecclesiasticorum omnium os Deo sacrum et quasi proprium esse oportere; hinc « qui sine furo Christi pascei gregem jure vocatus legitur *os Domini*, » ait S. Pater Antiochus *hom.* 112, quo refert illud *Jerem.* xv, 19: « Si eduxeris pretiosum a vili, quasi os meum eris: » par Magni Basilii elogium est, qui *hom.* in *Psalm.* XLV, præcones evangelii monet in arcano sermone dici *γλῶσσαν τοῦ Χριστοῦ, labia Christi*. Cur enim viro ita nominantur? an quia sunt questores vel candidati summi Principis, qui ut illi quondam imperatorum sententiam in curia, sic Domini universalis oraacula mundo pronuntiant? An labia Christi, quod servatoris os atque linguam intuentur, et quantum fas plumque est, perfecte repræsentant? Christus enim habuit verba vite æternæ, ut theologie corypheus ait Petrus; unde os ejus S. Gregorius Nyssenus *hom.* I in *Cant.* vocal *πνεῦμα ζωῆς, fontem vite*, e quo sacri homines debent bibere. Id cupiebatur sponsa *Cant.* I, 4: « Osculetur me osculo oris sui; » et se consecutum regis rates exsultat *Psalm.* cxvii, 13: « Os meum aperui, et attraxi spiritum: » est enim osculum Filii Dei, ut ait doctus ille presul, *καταξενον, sordium expurgatio*, divini Spiritus delibatio. Cum vero sacerdos tam sepe ex eodem nitido et argenteo fonte hauriant, et venam illam vite osculentur, non est mirum, si colorem et vivam quamdam effluvia adeo imitatione ducant, ut labia Christi habere videantur, quod illustre oris decus in B. Augustino D. Paulinus eximie predicat, cum in hunc modum ad illam scribit: « Os tuum fistulam aque vivæ et venam fontis æterni merito dixerim; quia fons vite aque salientis in vitam æternam Christus effectus est. » Sed aliam rationem a S. Gregorio Nazianzeno capiamus, qui *Orat.* 8, ait se esse « ἑργαζομένην ὡς ὁ ὅλος τρυφῆν, organum divinum, quod a prædicatori arte fit, hoc est a Spiritu Sancto, ad ecclestiem harmoniam accommodatur, et pulsatur: » jungit paulo post, *Πνεῦμα καὶ ἀνέλεγο τὴν ἑαυτοῦ βίβαν ὡς καὶ λόγον καὶ νοῦν, ad mentis, verbi et Spiritus arbitrium vel junctam meam claudo, vel aperio*. Quæ regula divinisima est, et plane aurea promendit sermonis, et significat magnum et incomparabilem illum pontificem vere fuisse os Domini et labium Christi, cuius tantum nutu et imperio, ore et labiis utebatur, et ad illius tactum ut testudo gemma resonabat. Hæc et alia hujus argumenti plura vide apud Cresollium nostrum lib. IV *Mystag.* cap. xvii, ubi docet quales in sermone esse conveniat initiatos.

Maxilla pars ascensibilis victimæ.

Sacerdotis est dicitur Jobo Christi.

Lex Dei de ore sacerdotis suscipienda et in corde reponenda est

Vers. 23.

Eliphaz promittit Jobo per alitent honorum restrictionem.

Quæ ad veram cum Deo reversionem necessarium est.

Cum itaque, ut ostensum est, juxta Malachiam ora culum cap. II, 7: « Labia sacerdotis custodiant scientiam, » optime sequitur: « Et legem requirit ex ore ejus: » quare sermones ejus tanquam (eius vere sunt) Dei, in medio cordis ac ventris reponendi, ut æternæ vite fructum faciant. Id quod D. Ambrosius in *Psalm.* XXXIX eleganter expendens: « Ideo, inquit, alii habent in medio cordis, alii in medio ventris; ut interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur, in quo naturalis legis prescripta servamus; quæ non solum custoditur, sed etiam fit in cordibus nostris; » ubi expendit illa verba, « in quo naturalis legis prescripta servamus. » Dicimur enim habere legem Dei in medio cordis, quando ita mandata ejus amamus, ut quamvis nulla nobis prescripta essent, nec ullo metu tereremur, aut premio alliceremur, nihilominus ad amissum illa servaremus. Pulchre item dixit: « Que non solum custoditur, sed etiam fit: » etenim illa que in arca custodimus, eadem inde prout inseruimus sine ullo incremento extrahimus; sed hoc quod mulier ventre concipit non modo custodit, sed usque ad partum majus in dies accipit incrementum: ita et nos non modo servare debemus verbum Dei, sed ejus quoque fructum facere, ipsumque cum fœnore majori cumulo reddere.

23. SI REVERSUS FUEBIS AD OMNIPOTENTEM EDIFICABERIS, ET LONGE FACIES INQUITATEM A TABERNACULO TUO. — Sub ea voce *edificaberis* prosperitatem omnem temporalem Eliphaz complexus est: hæc enim est pollicitatio repetita, si Jobus ad meliorem, ut opinabatur, mentem rediret. Illud vero: *Et longe facies inquitatem a te*, ad culpam et poenam pertinere videtur. Cæterum ad hanc perfectam cum Deo conciliationem necesse omnino est ut quedam removeamus, asciscamus vero alia: Deo enim, qui summa est bonitas et sanctimonia, nihil contrarium est magis atque inimicum quam improbitas, et malum facinus, et nequitia odiosa. Uicumque fuerit putens animus, maculosa conscientia, impurata voluntas, pax ibi cum Deo nulla esse potest. In tam contrariis inimicitia exardescunt: scelus ipsum ut præposterus et insanus facialis bellum denuntiat. Removenda est igitur in primis animi labe atque turpitudine, ne offensus Deus excauat ut fulgur gladium suum, et animam peccatiorem et belligerantem creentem. Concilianda est illius amicitia, quæ gratiam inducat proxenitiam felicissimam et amabilissimam pacis; quæ mortalium exinimium bonum est cœli donum. Adjungenda est deinde voluntas fidelissimæque conatus ad Dei voluntatem, in cuius servitute mordebamus, et in omni vita imperis illius sanctissimis obedire. Hæc regio est pacis, in qua Deus invenitur: hæc cum summo et inexplicabili bonæ anime conjunctio; inde felix aureaque beati ævi tranquillitas in interioris animi politia exoritur, quod spectat illud Davidis *Psalm.* cxviii, 465: « Pax nulla dignitibus legem tuam. » Qui legem illam

Eliphaz error in quo versator.

et justissimam Numinis voluntatem oppugnant, tametsi rerum omnium abundantissima copia circumfluere videantur, non fruuntur illa vera solidaque animi tranquillitate; quorum capiti non ut Damoni, tyranni Siculi purpurato, nescio quis ferro gladius, sed horribile Dei fulmen imminet. Justorum proprium est illud bonum, qui tota mente et devoti animi conatu ad amandum honorandumque Deum feruntur, et ad nutum sese illius accommodant.

Colligimus igitur ex dictis quæ sit hoc loco Eliphazi mens, ut nimirum Jobus eo magis incitetur ad reverendum ad Deum, postquam hanc spem conceperit, se frustra ad ipsum non venturam, neque spe sua frustratum iri, cum perfecto corde Deum quæret: quia is semper paratus sit ad condonanda nobis peccata, quoties ad illum confugerimus. In eo tamen ab Eliphazo semper modus exceditur, quod existimet Deum omnes quo diligat in hoc mundo æqualiter felices reddere, ideoque putet Jobum affligi, quod inimicus et exosus sit Deo; in quo certe Eliphaz gravissime hallucinatur, cum certum sit Deum non raro suos affligere, ut ipsorum sententiam probet, illosque multis miseris obnoxios reddere, ut virtutem exercent, que in infirmitate perficitur, nec propterea tamen minus illos diligit. Non est igitur quod fallant se et decipiant homines, fingentes sibi Deum tunc, cum propitius erit, laeta et prospera omnia ex voto animi missuram; vulgo tamen utiliter persuadebimus, quod quemadmodum res adverse ut plurimum sunt flagella Dei, quibus is castigat nostra peccata; sic contra, cum nos in gratiam susceperit, per veram penitentiam conversos ab eo ita leniter tractandos, ut nos, quantum expedit salutem nostram, prospero rerum statu uti permittitur sit. Ut ut sit vera est hæc doctrina et valde utilis, quod cum ad Deum revertetur iniquitas procul a nobis fugabitur, et hoc pacto res nostræ cursum prosperum sint habituræ. Pergit porro Eliphaz terrenis more suo promissis Jobi animum exacerbare potius quam mulcere dicens:

24. DABIT PRO TERRA SILICEM, ET PRO SILICE TORRENTES AUREOS. — Afluentissima rerum omnium abundantia describitur: « Dabit, inquit, Deus pro terra silicem, » quod metaphorice quidem idem est ac « pro infirmitate robor; » theologi vero Hebræorum pro silicem intelligunt aurum, sive auri massas, quarum erit tanta copia et multitudo, ut terre pulverem æquare videantur; quæ heroica est amplificatio summe beatissimæque fortunæ et auræ felicitatis. Addit: « Et pro silice torrentes aureos; » Symmachus ita verit, *bien en τὴν ἀπερτίθη ἰσ; ἑστῶς χρυσίου ποταμῶν, ponet in silice (sive rupe) quasi rivus auri primi;* et Vatablus in hunc modum illustrat, *habebis tantum auri, ut æquare possis montem, unde orientur multa flumina*: tante videlicet opes a Deo tibi obveniet, ut ingentem domi rupem sive montem habere videaris, unde scaturiant venæ auri ophirei, non minus rivulus, sed

Eliphaz error in quo versator.

Vers. 24. Descriptio maximæ felicitatis.

Montes et flumina auri sunt symbolum beatitudinis.

titia. torrentibus abundantissime fluentibus. hinc montes aureos polliceri, quod inter homines de re vanissima et cupidiorum somniis dicitur, apud Deum autem est veritas et regia erga suos magnificentia : quare seq. vers. mox adiungit : « Et argentum coaceruabitur tibi, » ubi coaceruari est in cumulos atq. tolli magnos sive montes, qui sensus fuit R. Mosis cum illa verit. *argentum tibi tanquam montes*. Promittit igitur montes aureos atque argenteos, ut in duabus preliosissimis rebus, quæ sunt velut præcipua duo elementa humane felicitatis, intelligamus piorum hominum beneficentiam et virtutem inauditis et que superant omnem cogitationem bonis a Deo compensari.

Vers. 25. ERITQUE OMNIPOTENS CONTRA HOSTES TUOS, ET ARGENTUM COACERUABITUR TIBI. — Magna in his verbis varietas translationum reperitur, quas erudite adducit et expendit noster Pineda; Cajetanus exscribit, *erit Salsai in thesaurus tuos* : quid est in thesaurus tuos? an omnipotens erit erga thesauros, aut potius aduersus thesauros tuos? Vatablus legit, *aurum tuum erit omnipotens*. O diuitiarum olim et nunc omnipotentiam! Sed forsitan ipsum aurum aut opulentia dicitur omnipotens, vel in præmium opulentia bene acquisite et expense; vel in acerham punishmentem aduersus male parta et pejus coaceruata. Exempla in utramque partem passim exstant luculenta, et evangelicis quoque parabolis illustrata, que, quod satis obuia sint, breuitatis studio hic omitto. Cæterum quoad litteram his verbis Eliphaz Jobo Dei contra inimicos protectionem pollicetur, quemadmodum habetur *Ezod. XXIII, 22* : « Quod si audieris vocem eius (scilicet angeli tutelaris) et feceris omnia que loquor, inimicus ero inimicis tuis, et affligam affligentes te. » Aliqui ex Hebræo pro *contra hostes tuos* vertunt *rupes tua*, hoc est munimentum, præsidium et quasi castellum in vivo saxo editoque positum, uno verbo *aspiciendus*, ad quam ne aladi quidem milites possint penetrare : bene quippe tutus ab hostibus erit is, cuius munimentum aut robur Deus est. *Et argentum coaceruabitur tibi*; Septuaginta sic exprimiunt, *καθαρίον δὲ ἀργύριον ὡς ὄρειαι ἀργύριον παρασκευάσει*, purum reddet te tanquam argentum examinatum igni; profecto puritas hæc similis argento expurgato preliosissimus thesaurus est, quo iustus homo ditescit. Sive ergo argentum proprium cum Vulgato, sive metaphorice cum Septuaginta interpretibus intelligamus, sic textus exponendus, q. d. Deus arebit inimicos tuos; quocirca argentum tuum bene tutum erit.

Eliphaz Jobo pollicetur omnem securitatem.

Vers. 26. TUNC SUPER OMNIPOTENTEM DELICIAS AFFLUENS, ET ELEVABIS AD DEUM FACIEM TUAM. — Neque vero exiguum est ponitentiæ hoc bonum, sed illustre Nummis beneficium, quod obsecra linquamus, evolumus in altum, et pericula evadamus, ubi mira deinde iuuentudis occurrit : qui enim et peccati lethargo, in quo jacebat consopitus, excitatur et Deum placat, bono conscientie testimonio e perenni Dei fonte quasi rivum lætitiæ intimos animæ

recessus perlantem interdum excipit, et castis deliciis affluit, quas cum bonis mundi universis minime commutare. Cui sane rei fidem adstruit mutatus animus plurium, qui experientia didicerunt se, postquam confessione sacra virus peccati evomere, percipere nescio quid intimum, sublimem, castum, lenem, suavem, quod tametsi exprime nesciant, bene tamen animadvertunt celestem quiddam esse, quod vanis mortalium gaudiis præponendum sit. Virtus enim incredibilem animi voluptatem ingenerat, ut e contra scelus angorem turbulentum et pungentes curarum molestias, quæ diurnam et nocturnam quietem penitus exhauriunt : comes enim sceleris est mala formido, et conscientie horror, et impendens penæ metus, ut Tantalo saxum. Gravissime Tertullianus lib. IV *Contra Marc.* cap. xvii : « Nullum maleficium sine formidine est, quia nec sine conscientia sui. » Sed divinius ea de re habemus oraculum Sap. xvii, 10 : « Semper enim presumit seiva perturbata conscientia, » inquit Sapiens. Contra gessit et lætatur virtutis studiosus, et mirum quantum intimo in clypeo poetico aureo expressa mihi videtur, in quo Vulcanus elegantissimo artificii urbes duas effluxerat, in quarum una sunt convivia, Festus et Hymen, et tripudia, et cantus, lætandarumque festa luce nitentium magna copia; in altera vero bella, contentiones, rapinæ et pugne, ululatus luctuosus audiunt et gemitus. Imago est utriusque animæ tum gratia ornate, tum vitio deformate : in illa est læta et profunda pax, cantique et choræ velut divinis plena sunt omnia : in hæc vario dissonaque strepitu et tumultu ac concursu molestissimarum difficultatum omnia miscentur. Atque ut e sacris potius quam ab Homeri ingenioso commento nostra illustratur oratio, si licuit erudito poetæ fingere choros et pæanes, et lucernarum accensione, et *διανάστα*, hoc est *magnifica* et apparatissima *convivia*, ad animi lætitiæ et alacritatem vitæ innocentis exponendam; paria prope vetustior musis amicus ait Salomon *Prov. xv, 15* : « Secura mens iuge convivium. » In hoc convivio defæcatum vinum ut germinans vineæ et honestissimas cogitationes, ubi non tibia strepit, non cinyra ludit, non chelys resonat, sed gratia modos facit, virtutes succinunt humanissima symphonia : cor iusti liquida pæce gaudioque vestitur, Dei laudes in eo celebrantur cantu læto jubilantibus conscientie; unde læta exoritur animi lætitia, ut iusti et puri peccato semper ovare et triumphare quodammodo videantur. Quare Propheta pius ita invitat *Psal. xxxi, 11* : « Gloria mihi omnes recti corde. » apud Septuaginta est *καυχῆσθε*, quod victorum et triumphantium est proprium, qui fractis domitisque hostibus tripudio quodam gestunt, cantu et lætitia efferrunt, hilaræ fronte explicant; ex quo efficitur quod subditur :

ET ELEVABIS AD DEUM FACIEM TUAM. — Eminent in

Consuetudine gratia maxime

Virtus animi est et conscientie signi tribuit

Scriptura sunt animi deliciae

Sermones sunt animi deliciae

est conscientie iudex. facie quoddam conscientie iudicium, quod non a Deo tantum animorum inspectore cernitur, sed a viris quoque rerum internarum consulis prudenti conjectura deprehenditur. Conscientia inculcata faciem serenam, hilarem nitidamque creat; fœdæ vero squallentem, obscurem, dejectam : hæc non audeat peccator in Deum sublevaré, quem prodiit; illam iustus confidentia multa erigit, et gaudet. Deorsa ergo culpe fœditate ait Eliphaz « Elevabis ad Deum faciem tuam. » Sensus hic noster versione Septuaginta interpretum confirmatur, *ἔλα τὴν πρόσωπόν σου ἐπὶ τὸν Κύριον ἀναδείξας αἰτίαν ὁρίων διαπίσ*, deinde *fiducialiter ages coram Domino inspicies eum hilariter* : hæc est enim illustris prærogativa virtutis, quam acute Philo græce *ἐλατὴν*, nominatam esse vult ab *ἀλατῶν*, quod in altum erigere significat : attollitur enim, inquit, et fertrin in sublime coelestia semper meditans; quem *ἄμωδο κελίας*, vitium a *κῆτος ἕλκω*, quod *deorsum vergat*, et dectos sibi deprimat. Itaque D. Gregorius Nyssenus lib. *De Verg.* cap. xviii, virtutem elegantissime vocat *ἀνωρετικὴ πύργος*, rem *expeditam*, quæque in sublime feratur : nam terrenis voluptatibus exutum, evectumque ab humilium rerum cupiditate Deo amabilem efficit, ut conciliatrix divine benevolentie, ut cœli proxenetria, ut gloriæ admisionalis. Iusti omnes et gratia nobilitati sunt regii pueri, et filii regni, et principes nati ad imperandum, quibus Deus, ut idem Nyssenus ait Gregorius, pro purpura dedit virtutem. Hoc honoris paludamento exultans ornatuque ad Dei amplexum admittitur, hunc charum habet, hunc amore et familiaritate sua dignatur.

Allegorice S. Gregorius lib. XVI *Moral.* cap. x, versus hunc exponit de deliciis quæ ex divinis litteris hauriuntur dum ait : « *Super Omnipotentem delicias affluere*, est in amore illius Scripture sacræ epulis satiari, in cuius nimirum verbis tot delicias reperimus, quot ad profectum nostrum intelligentie diversitates accipimus, » etc. Non ait ad curiositatem, sed ad profectum : illa enim damnanda in Scripturarum cultore est, omnia in istum referri debent : probe istæ deliciae, sed ad probitatem etiam dirigende.

Expende autem illud, *super Omnipotentem*, ut deliciarum uberatam ac multitudinem colligeremus, nec aliunde esse querendas quam a Deo, et in Deo. Etiam sponsa sponso immittebatur, delicias delibuta (non *Cant. viii, 5* « ascendit de deserto delicias affluens inmixta super dilectum suum ») affluente deliciais; quæ non diffuerent, ac facile laberentur, quales sæculi sunt, quæ cito percunt, et perire amatores suos faciunt. Recte vero non delictis amans hæc anima nitetur, sed dilecto. Solida hæc sanctitas est et firma, non illarum, quæ spiritualibus blanditiis ita nituntur, ut sine illis cadant, et a sponso recedant. Cereæ hæc sanctitas vitæque : male innititur qui delictis innititur, non dilecto. Ceterum modus nos in Deo exhilarandi statim exprimitur, ut nimirum ipsum in-

vocemus, et ab eo exauditi vota nostra illi reddamus. Unde subdit :

27. ROGABIS EUM, ET EXAUDIET TE, ET VOTA TUA REDDES. — En bonam et valde utilem gaudii illius declarationem; hinc igitur nobis incipimus esse, scilicet ab invocatione Dei nostri, a qua nisi actionum nostrarum initium fecerimus, omnis ordo pervertitur : in hoc itaque potissimum nos exercere debemus, ut in rebus omnibus ad Deum nostrum confugiamus, cognoscentes ipsum esse omnium boni fontem, a quo nobis esse, vita, salus et omnia. Multum sane profecerimus, si doctrinam hanc fideliter tenerimus, ut eam ad usum ut par est revocemus, proficientes corde et ore bona omnia que accipimus in ipso et ejus manu esse, tum ejus unius esse illa nobis dare. Sed notandum est nobis, cur Deus tam liberalis sit erga nos, et tam facilis ad nobis opitulandum, ut nimirum ipsi vota nostra reddamus, hoc est, gratiarum actione nos ipsi penitus obligatos profectumur : hoc enim vocabulum *voti* innuit tanquam testimonium solemne, quod homines dant, ostendentes se nihil habere nisi quod sibi superne datum est, sequæ parem Deo gratiam referre non posse; nec habere aliud quod rependant præter laudes et gratiarum actionem, quam solam Deus exigit, eaque contentus est. Atque hoc est quod David ait *Psal. xlix, 12* : « Immo Deo sacrificium laudis : » quid est *sacrificium laudis*? Respondet D. Basilus *sacrificium glorificationis*, cum scilicet omnium honorum nostrorum laudem et gloriam in ipsum tanquam in eorum autorem referimus. Videtur David alludere ad sacrificia quibus thius lucidissimum admiseri Deus jusserrat, ut in honorem ejus cremaretur, dum interim carnes victimarum in sacrificantium utilitatem cederent; hoc pacto insinuans, solam laudem et gloriam sibi in sacrificiis reservari; unde in tantum illa ad ipsius laudem et gloriam referantur. Rejected ergo sacrificiis, quæ videri poterant offerri, quasi quibusdam Deus indigeret, sicut ea gentium diis hominibusque offerri solent; ea solummodo requirit sacrificia, quibus testatur, omnia nobis a Deo provenire, nosque donis ejus indigere, qualia sunt sacrificium laudis, et vota que pro percipit ut percipiendis beneficiis Deo persolvimus, illumque in necessitate piis precibus invocamus.

Similis est locus alterius Psalmi, ubi ait *Psal. xxi, 26* : « *Vota mea reddam in conspectu timentium eum,* » item *Psal. cxv, 15* : « *Vota mea reddam coram omni populo ejus.* » alludit autem ad sacrificium pacificum in periculis arduis negotiis vereri solitum, quod votis politis suis solvebat invitatis ad hoc amicis, ut ex eo simul coram Deo in lætitia euparentur. Pollicetur ergo Domino se gratitudinis signa edicturum persolvendo vota, quæ in extremis pietatis nuncupaverat, idque non sine solemnibus pietatis exer-

Dens in rebus omnibus rogandus, et vota illi reddenda.

Pro voto Dens solam requirit a nobis gratiarum actionem.

Quale sit sacrificium laudis.

Vota in periculis duci solent.

citio, cuius et alii amici sint participes cum singulari fructu et gaudio. De iisdem votis alibi quoque Psalmista loquens *Psalm. LV, 12*: « In me sunt, inquit, Deus, vota tua: » quid est in me? intra meipsum, apud meipsum. Quæris quid reddas Deo? « An forte animalia, inquit S. Augustinus ad eundem Psalmi locum, quæ offerantur ad aras aliquando. Nihil tale offeras: in te est quod voveas et reddas. De cordis arca profer laudis incensum: de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei. Quidquid proferis, accende charitate. In te sint vota quæ reddas laudis Deo. » De teipso profer teipsum, voluntatem tuam, cor tuum: in te enim sunt vota quæ Deo reddas. *Si voti nomine intelligas, quod communi sensu intelligimus, desiderium, aut rem conceptam, idem erit: « In mesunt, Deus, vota tua, » q. d. In meipso, intra meipsum sunt, Deus, que tu exoptas et concupiscis, quæque a me exigis; qui non externa appetis, imo neque accepta habes sine internis. « Holocausta, victimæ, et sacrificia christianorum, inquit S. Chrysostomus hom. 11 in *Epist. ad Hebr.*, sunt opera sancta; ut elemosynæ, temperantia, orationes, laudes Dei. » Nullus ergo hostiam offerat nudam, cui semelipsum non adiungat. Quo sensu etiam S. Gregorius homil. 5 in *Evang.* locum eundem exponit: « Ac si aperte dicat: Elsi exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen invenio, quod in ara bonæ laudis impono: quia qui nostra damnatione non passeris, oblatione cordis melius placaris: nihil quippe offertur ditius bona voluntate. » Ecce veram nos in Deo nostro exhilarandi rationem, quam sequenti versu prosequitur.*

28. DECERNES REM, ET VENIET TIBI, ET IN HIS TUIS SPLENDENT LUMEN. — Ipsam, inquit, Deum præsentissimum senties, statim quippe ac oraveris aderi, votumque pro re impetranda conceptum heus exsolves; quin etiam adeo tibi opitulabitur, ut quidquid agere consulas, aut cogitatione decernas, ex animi sententia succedat, et opera tua semper prosperata clarescant: ultro enim sese Deus offeret, et obtrudet quasi invalido et infirmo tibi opem auxiliumque suum, et subito ad vocem et orationem accurret. Quam luculentam Numinis providentiam et charitatem in nos suam cogitatione omni majorem Dei Filius in evangelio expressit illa amica et paterna invitatione *Matth. XI, 28*: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, » etc.; sed illius beneficiæ magnitudinem illustri plane oraculo Isaias mihi semper visus mirabiliter ostendisse, in quo hæere meditando et laudando omnes conveniat: neque enim misericors Pater, qui providentissime consulere hominum vite et salutis solet, expectat, ut vel preces adhibeamus, sed prævenit conatus nostros, quemadmodum clarissimi ore Vatis pollicetur *Isai. LXV, 24*: « Eritque antequam clament ego exaudiam: adhuc illis loquentibus ego audiam. » Quo ex loco, ut alia multa, et divinis oraculis ve-

Intra nos est quod Deo voveamus et feramus

Deus ultro se offert ejus opem optantibus

Deus exaudit clamorem

tusti credo sapientes et profane theologiæ mystagogi Apollinis illud effatum prompserunt, quod Lacedæmonis datum volunt, *κατάλογος: ἡ ἐξουσία: οὗτος ἡγεγέρθη, vocatus et non vocatus Deus adorit.*

Regius propheta David in odis suis illam quoque inexplicabilem atque extimiam Numinis bonitatem hominibus subvenientem mire celebravit cum ait *Psalm. IX, 17*: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus, » additque ad rem illustrandam: « Præparationem cordis eorum audivit auris tua. » Pietura plane mirabilis, facit Deum cupidissime aures ad cor admoventem, ut intelligat, si vel tenuissimus sit animi motus et propensio in bonum: nam prius quam erumpat cor in votum atque preces amanissimum Deus advolat, tendit manum, opitulatur, ipsam præparationem cordis, sive, ut Symmachus vertit, *πρόθεσις, inchoatum propositum embryonemque voluntatis, vel, ut exponit Beda, bonam affectionem percipit auris divina. Denique vocatus et non vocatus adest Deus; que magnifica et divina pollicitatio non demoni illi veteri bonorum inimico, sed liberatori deo et vindicti mortalium propria est, in cuius beneficiæ miraculo exclamat S. Gregorius Nazianzenus *Orat. 4*: « O miram beneficiæ celeritatem! appetitionem ipsam Deus ingentis preli loco habet; sicut siliis, bibere cupientibus potum præbet; cum ab eo beneficium petitur, beneficio id ducit, » etc. Similiter S. Bernardus serm. 9 in *Cant.* prævenientem hominum vota Deum et humanissime antevertentem miratur, et incredibili animi suavitudine prædicat: « Non vocatus, inquit, adfuit, et delectatus verbis prævenit preces: sed solis cogitationibus advocetur: » id discrete significant illa verba: « Decernes rem, et veniet tibi, » hoc est, omnia que efficere consuleris ad votum cedent. Quæ profecto ampla pollicitatio est.*

29. QUI ENIM HUMILIATUS FUERIT ERIT IN GLORIA: ET QUI INCLINAVERT OCULOS IPSE SALVABITUR. — Hoc Eliphazi pronuntiatum simile est isti evangelico *Matth. XXIII, 12*: « Qui se humiliat exaltabitur: » humiliatus nimirum a seipso, vel si ab alio aequanimiter dejectionem sustinet, exaltationis fastigium ascendit, et si oculos præ humilitate demiserit, infimumque locum, ubi se constituit, aspexerit, in premium non quemcumque honorem, sed illum magnum et nunquam desiturum æternam salutis accipiet. Hanc enim oculorum demissionem pro signo humilitatis poni docet S. Gregorius lib. XVI *Moral.* cap. XI, ut vicissim oculorum elationem evidentissimum esse superbiæ argumentum, dicens: « Quis quantum per membrorum ministerium deprehendi potest, prima superbiæ ostensio esse in oculis solet: hinc enim scriptum est *Psalm. XVII, 28*: *Et oculos superborum humiliabis.* Hinc de ipso superbiæ tantum capite dicitur *Job. XII, 25*: *Omne sublime videt, »* etc. Rem hanc esse odiosissimam vidit Sapiens, et magna sermonis auctoritate condemnat scelestam

Deus vota et vota prævenit.

Ver. 29.

Qui se humiliat exaltatur.

istam nationem, quæ oculis sublimius elatis inflati animi pompam tumoremque demonstrat. Notanter vero in *Prov. VI, 16* superbi oculi sublimes dicuntur ad hunc modum: « Sex sunt quæ odit Dominus, oculos sublimes, » etc., ubi Septuaginta legunt, *ὀφθαλμοὺς ὑψηλοῦς, oculos contumeliosos, pulchre explicantes, quo potissimum hæc sublimium oculorum clatio cat, ut videlicet alios despiciant, contemnant, et contumeliis afficiant. Quod superborum ingenium est, sicut e contra humilium, ut loco citato S. Gregorius ait: « *Oculos inclinare* est nullum respiciendo despiciere, sed se minorem atque imparem cunctis quos aspiciet æstimare; salvabitur itaque qui oculos inclinat, quia qui falsum superbiæ verticem deserit, veritatis altitudinem ascendit: » sic ille. Hanc autem humiliationem veræ exaltationis fontem et causam esse fusc ac pulchre probat Pater Alvarez de Paz tom. II, lib. IV, part. I, cap. IX; et alii passim ascetici scriptores, ad quos, non justo prolixior sim, remitto lectorem.*

30. SALVABITUR INNOCENS: SALVABITUR AUTEM IN MUNDITIA MANUM SUARUM; — Hebræa hoc loco habet, *salvabit innocens insulam vel provinciam, q. d.* Tanti meriti est apud Deum innocens vita justorum, ut non se solos, sed et totam regionem salvet ac liberent, sicut Joseph Ægyptum, Moyses, Josue, et toti pidi Judicis totum populum Israëliticum; Chaldeus tamen et R. Jona cum nostro vertunt, *salvabitur innocens vir, quasi* significat *non insulam, sed vicum, forte licentia poetica ablato* *ו* et *וְיֵשׁוּ* *israh,* sive ob rhythmum, sive ob compositionem et conjunctionem cum sequenti voce per *maccoph:* quid autem sit, et in quo sita sit

Ver. 30.

Innocentia non solum sibi, sed et aliis utilis est et salutaris.

vera innocentia, vide quæ dicta sunt cap. I, vers. 1. SALVABITUR AUTEM IN MUNDITIA MANUM SUARUM. — Ut illis quidem putatur, et merito, mundities corporis, quæ et salutari naturali est necessaria, et sine ea in publicum prodire et cum hominibus conversari vix possunt; verum de illa hic non agitur, sed de anime munditia, quæ eam a peccatorum fœcibus liberat, et a sordibus viliorum expurgat: nam nemo est tam ignarus, qui putet hominem manu corporis munditie salvari. Unde sensus est, innocentem propter operum suorum bonitatem esse salvandum: quia, ut S. Gregorius lib. XVI *Moral.* cap. XI, ait, « illum in extremo examine justitia æterni Judicis salvat, quem hic vitæ pietas ab immundis operibus liberat. » Virtus igitur actiones munditie sunt, quibus et salutem mentis adipiscimur, et sine robore cum Deo et angelis conversamur: proptereaque scriptum est *Prov. XXII, 4*: « Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam laborum suorum habebit amicum regem, » illum scilicet regem, qui per cuncta secula regnat in cœlis, et non nisi a mundis corde conspiciatur. Fructus ergo illius munditiæ prestabilissimus est, quem votis omnibus et contentione debemus appetere, quod viam pandat ad Deum et juendam illius familiaritatem, quæ impuris sordicibus negatur. Divine Chromatius in *Matth.* cap. V: « Munditia cordis et conscientia puritas nullam nubem ad intendendum Deum patiuntur: » hæc Moysen in auream illam nubem induxit, in qua facie ad faciem cum ipso Numine colloctus est: in hæc puritate sanctimonie flos et perfectio consistit, quam mirantur angeli, probi amant, Deus commendat.

Mundities corporis non salvat hominem, sed anime puritas.

CAPUT VIGESIMUM TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Cum adhuc amici in eodem errore persisterent, et obstinati animo obfirmarent, iterat Job sermonem quem capite sexto protulerat, nimirum doloris sui tantam esse magnitudinem, ut quantumcumque acerbus esset ipsius gemitus, longe tamen dolore videretur inferior. Ceterum quantum humano iudicio impius consuevit, appellat divinum, quo se innocentem declaratum iri sperat; ut omnes cognoscant hæc, quas patitur, probationis, et non vindictæ plagas esse. Interim Deum rogat, ut de sua majestate quidpiam remittat, ne non solum loquendi facultate, sed etiam mente penitus cœcetur. Ostendit autem se recte sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro voluntate sua juste facientis; et simul docet, cur post tot plagas vehementer animo conturbetur et horreat.

1. Respondens autem Job, ait: 2. Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, et manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum. 3. Quis mihi tribuat ut cognoscam et inveniam illum, et veniam usque ad solium ejus? 4. Ponam coram eo iudicium, et os meum replebo increpationibus. 5. Ut sciam verba quæ mihi respondeat, et intelligam quid loquatur mihi. 6. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. 7. Proponat æquitatem contra me, et perveniat ad victoriam iudicium meum.

Superbia maxime oculis delectatur.